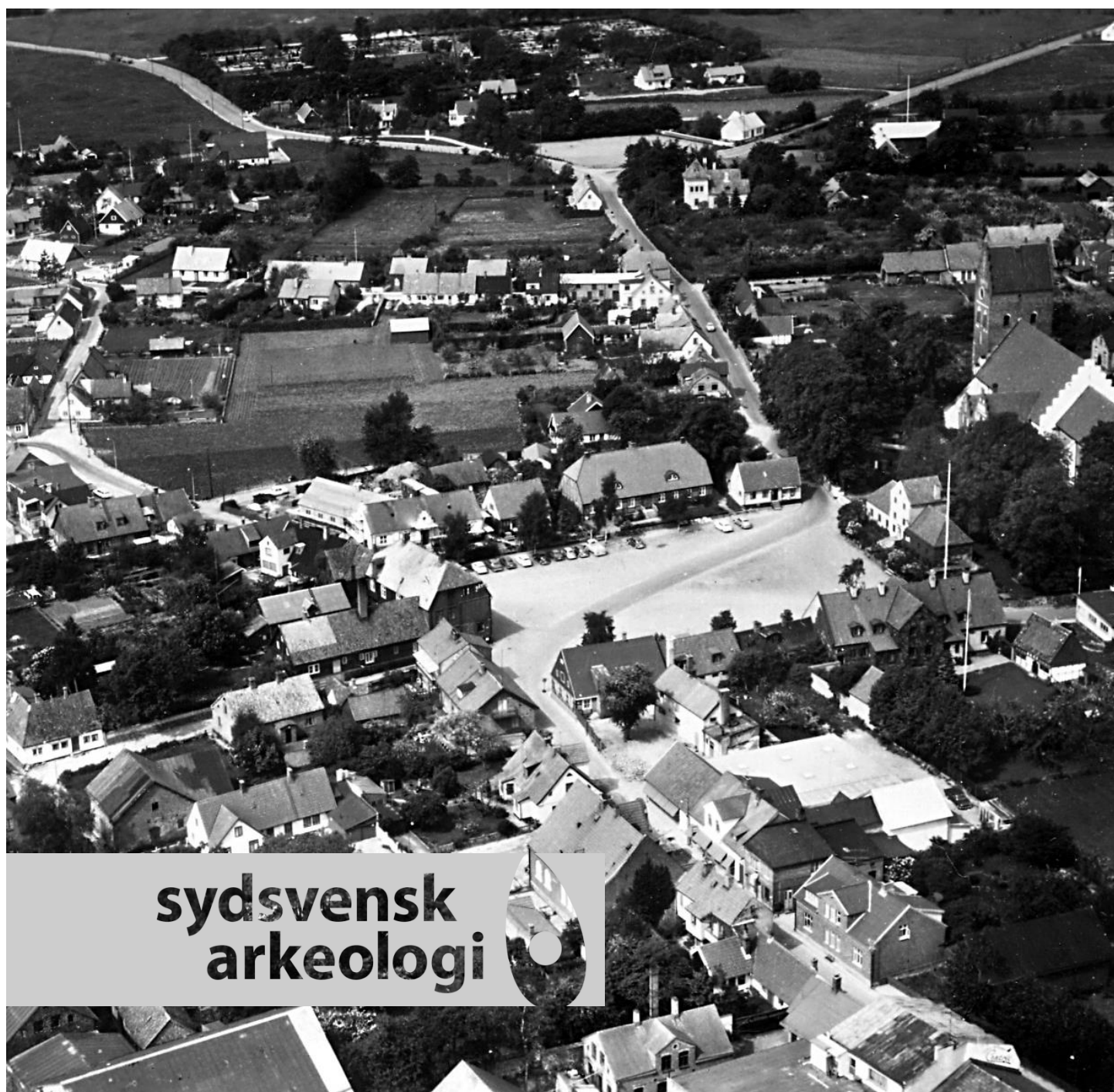

Rapport 2014:20

Yngsjövägen och Köpmannagatan

Åhus socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2012.

Therese Ohlsson

Rapport 2014:20

Yngsjövägen och Köpmannagatan

Åhus socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2012.

Therese Ohlsson

Fornlämningsnr: 23
Yngsjövägen, Köpmannagatan,
Åhus socken
Kristianstads kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Erlandsrovägen 5

218 45 Vintrie

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2011 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2014:20

Omslag: Utsnitt ur ett vykort.

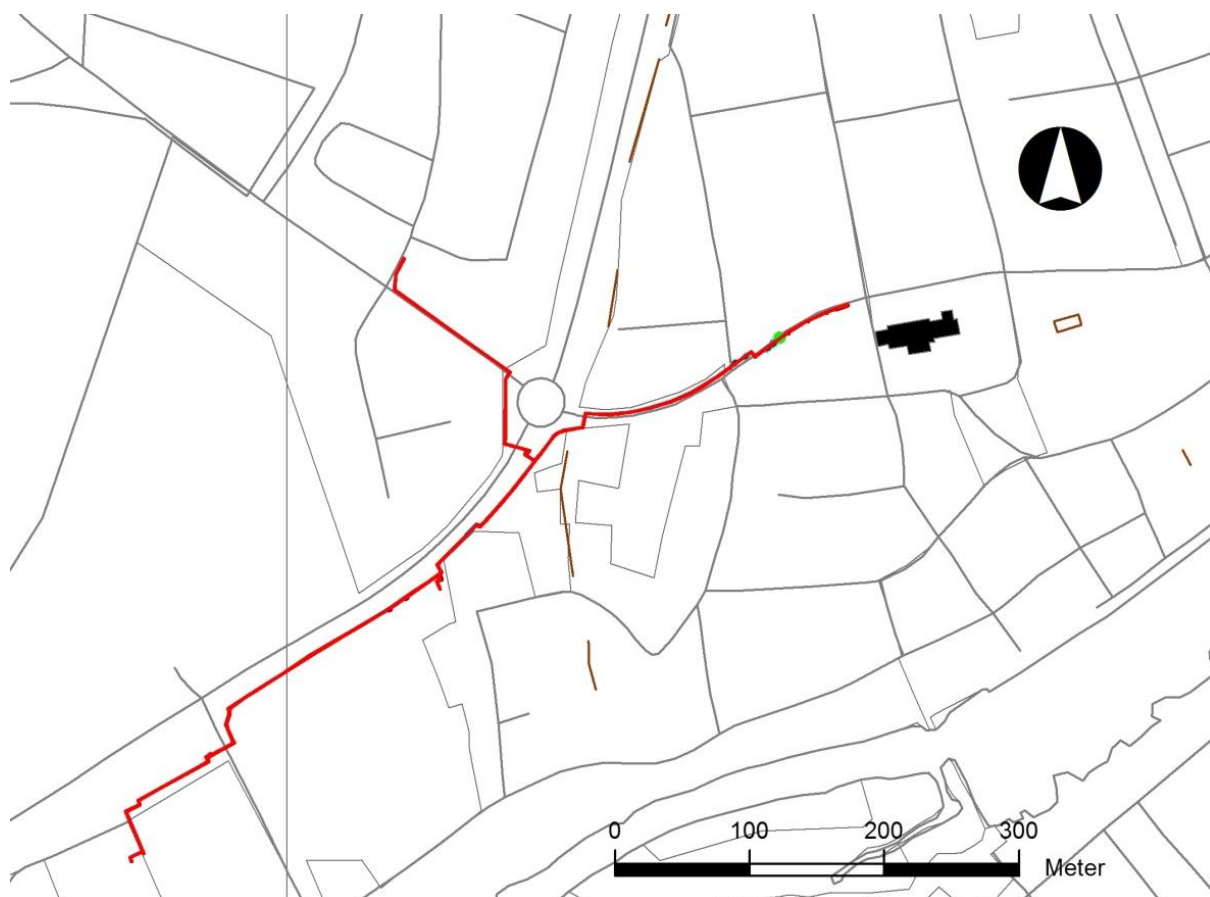
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och syfte	5
Topografi och fornlämningsituation	5
Metod och genomförande	6
Undersökningresultat	7
Yngsjövägen - Niklasgatan	7
Köpmannagatan	9
Kavrövägen	11
Slutsatser och antikvarisk bedömning	11
Referenser	12
Administrativa uppgifter	13

Figur 1. Åhus i Kristianstads kommun, Skåne.

Figur 2. Schaktet i Åhus markerat med rött.

Sammanfattning

Med anledning av ledningsdragning för fjärrvärme har Sydsvensk Arkeologi AB utfört en arkeologisk förundersökning i Yngsjövägen Köpmannagatan och Kavrövägen i Åhus. I schaktet i Yngsjövägen framkom husrester, flygsandslager, fossil matjord, raseringslager och kulturlager. I schaktet i Köpmannagatan framkom ett mörkt lager som sannolikt är rester efter de tobakslyckor som främst är en produkt av 1900-talet. Under och i anslutning till detta påträffades flera gropar, varav vissa gav daterande fynd till medeltid och tidigmodern tid. Vid platsen för den medeltida Västerport påträffades en grundmur och en stenvägg som bör vara delar av den gamla porten och Västergatan (numera del av Köpmannagatan).

Inledning

Yngsjövägen och Köpmannagatan ligger i närheten av och inom Åhus medeltida stadsområde, som är en registrerad fornlämning (RAÄ 23, Åhus socken). Utbyggnaden av fjärrvärmenätet innebär att vissa markgrepp behövde göras i gatumarken, och C4 Energi ansökte därför om tillstånd för detta hos Länsstyrelsen i Skåne län. Länsstyrelsen beslutade att ingreppen skulle ske i förbindelse med en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning (Lst Dnr 431-7338-12. Beslut 2012-04-13). Förundersökningen genomfördes under perioden augusti–november 2012 av arkeologerna Bertil Helgesson och Ylva Wickberg från Sydsvensk Arkeologi AB.

Bakgrund och syfte

Nedläggandet av rör för fjärrvärme innebär att schakt behövde tas upp inom och strax öster om det medeltida stadsområdet (RAÄ 23, Åhus socken). Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att avgöra huruvida det fanns några kulturhistoriska lämningar inom förundersökningsområdet, antingen sammanhörande med den medeltida staden eller från tidigare eller senare perioder.

Topografi och fornlämningssituation

Åhus är en tätort i Kristianstads kommun som ligger vid Helgeåns utlopp i Hanöbukten. Det medeltida stadsområdet (tillika ortens centrum) är lokaliserat till den norra å-stranden.

Under 1100-talet började Åhus att utvecklas till en ort av större betydelse, och i samband med detta började man uppföra en större kyrka i gråsten, S:ta Maria kyrka. Från denna tid, eller

Figur 3. På kartans visas schaktet i nuvarande Köpmannagatan på en karta från 1770. Kartan är en avmätningsskarta, upprättad av Lars Lindblom.

möjligen något tidigare, anses också borgen Aosehus vara. Anläggningen var en biskopsborg belägen cirka 700 m nordost om Mariakyrkan, mellan staden och Helgeåns mynning. Under 1200-talet fick orten en tydlig urban prägel. I mitten av 1200-talet anlades ett dominikankonvent och Mariakyrkan genomgick en kraftig tillbyggnadsfas. Det anlades även ett spetälskesjukhus, S:t Jörgens hospital, ca 750 m väster om kyrkan. Från denna tid stammar även det firsidiga torget och förmodligen även en del av det anslutande rätvinkliga gatunätet. Stadsmuren är till vissa delar ännu bevarad, och har sannolikt tillkommit i mitten av 1300-talet. Öster om kyrkan fanns under senmedeltiden även S:ta Annas hospital (Rosenberg 1984).

Metod och genomförande

Arbetena genomfördes under augusti - november hösten 2012. Förundersökningen skedde i form av en schaktningsövervakning där personal från Sydsvensk Arkeologi AB fortlöpande följde schaktningsarbetena och dokumenterade de lämningar som framkom. Schaktningsarbetena genomfördes med maskin, men antikvariskt intressanta lämningar rensades fram med spade och grävsked och undersöktes. Dokumentation bestod av inmätning med nätverks-GPS, digitala fotografier samt uppmättningsritningar i skala 1:20. Ett begränsat fyndmaterial tillvaratogs (LUHM 32232).

Schaktbredden varierade mellan 1,0 – 1,40 m. Schaktdjupet låg mellan 0,8 – 1,6 m.

Undersökningsresultat

Resultaten redovisas i tre områden varav den första omfattar schakten längs med Yngsjövägen och i Niklasgatan. Område två är Köpmannagatan och det tredje området är schaktet vid Kavrövägen.

Yngsjövägen - Niklasgatan

Längs den sträcka som gick från Västerport längs Yngsjövägen fanns olika lagerrester och raseringsmassor med fynd från flera tidsperioder - främst från tidigmodern tid och framåt. Bland fyndmaterialet fanns också slagen flinta av förhistorisk typ. Dessa lager upphörde ungefär halvvägs i schaktet (vid Kalvattäppan), därefter fanns inga spår av mänsklig aktivitet, endast böljande flygsandslager fram till Niklasgatan.

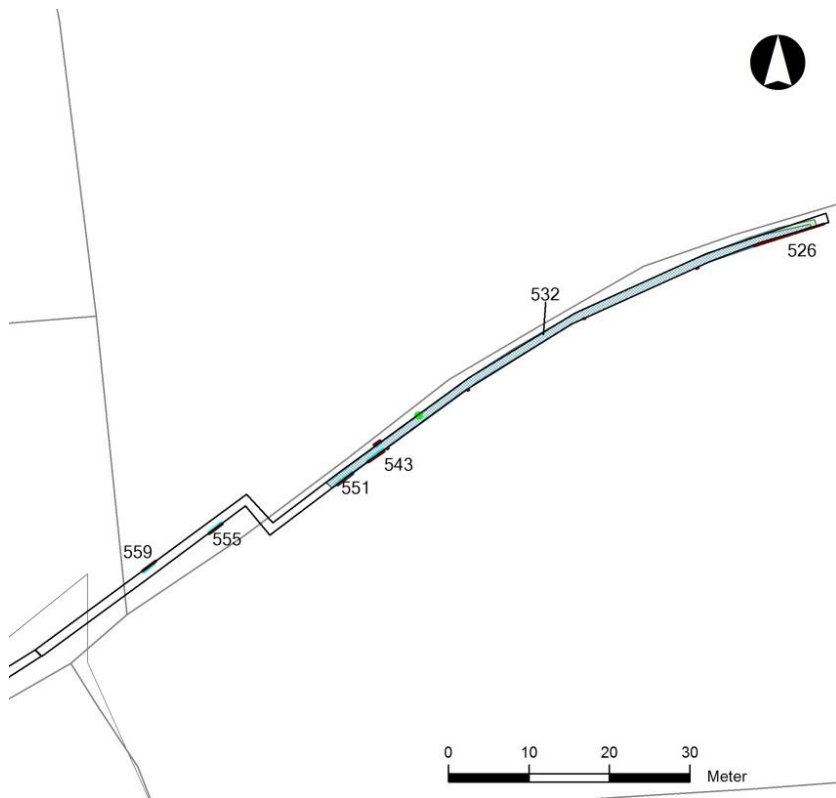
På sträckningen upprättades tre sektionsritningar (C297, C318 och C320). Det framkom kulturlager (108), fossil matjord (102, 104), rivningslager (103) och tre husrester (105-107).

Den kulturpåverkade fossila matjorden var ca 0,1 – 0,3 m tjockt. Lagret bestod av gråbrun humös sand och var överlagrat av flera flygsandslager och av ett rivningslager (103). I ytan av den fossila matjorden påträffades flintavslag. Rivningslagret bestod av gråbrun humös delvis sotig sand. Det var ca 0,05 – 0,2 m tjockt. I rivningslagret påträffades tegel, glas, keramik, djurben, kalkklumpar, kalkbruk, spik taktegel, kakel och slagen flinta.

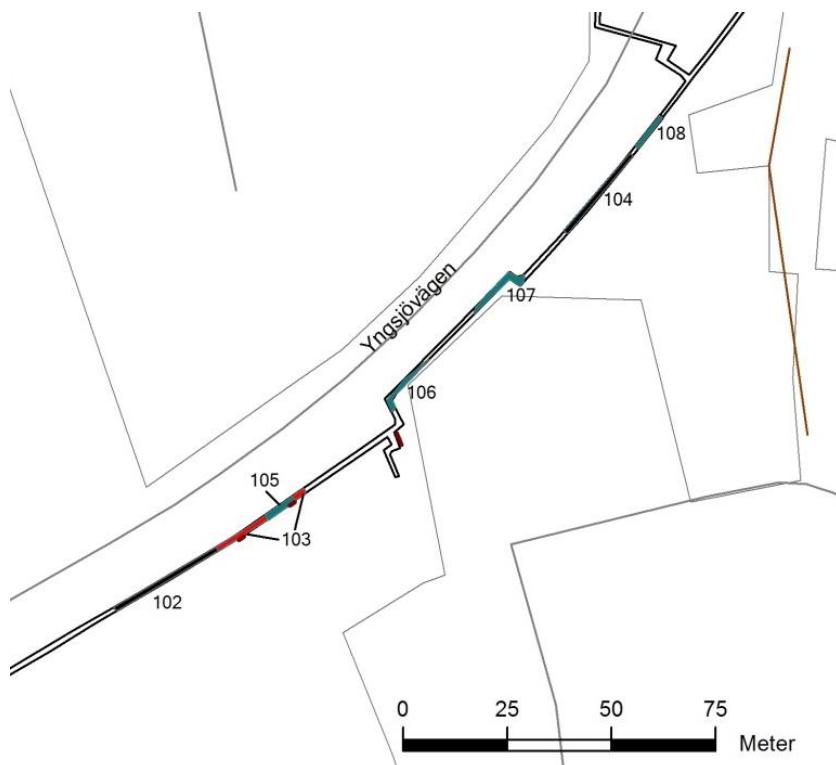
Längre norrut i schaktet framkom tre områden med husrester varav det första (105) bestod av ett möjligt lergolv av 0,05-0,15 m tjock lera. Det var ca 2,5 m brett. I västra delen av leran påträffades två troliga syllstenar, vilka var ca 0,4–0,5 m stora. På ömse sidor om lerlagret påträffades rivningslager (106 och 107) med tegel, sot, kol, kalkbruk och djurben.

Norr om rivningslager 107 framkom ett mörkt brungrått sandigt och humöst lager (104) som innehöll en del djurben. Lagret framkom drygt 0,7 m under matjord och flygsand och det fortsatte ned i schaktbotten. Över lagret framkom ett flygsandslager, mellan 0,3–0,6 m tjockt, vilket bestod av gulgrå sand. Ovan flygsanden fanns ett fossilt matjordslager.

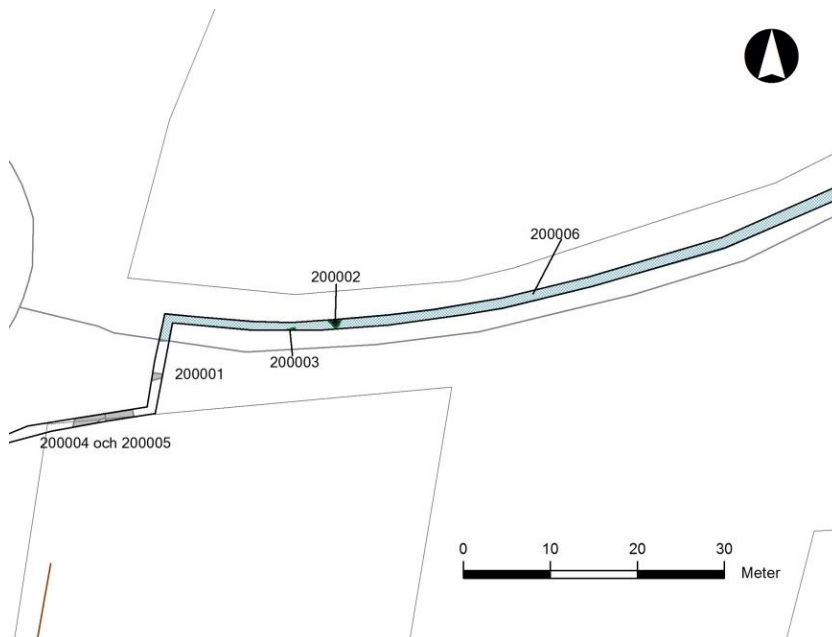
I schaktets norra del påträffades avfallslager (108) med sotiga och kolbemängda partier. Lagren bestod av brungrå lerig och humös sand med inslag av kalkbruk, slagg, tegel, djurben och korroderat järn. Flera avfallslager har samlats under ett kontextnummer och ett undre avfallslager var minst 0,4 m tjockt och fortsatte ned i schaktbotten. I området påträffades även flygsandslager.

Figur 4. Yngsjövägen med de olika anläggningarna markerade.

Figur 5. Yngsjövägen med de olika anläggningarna markerade

Figur 6. Västra delen av Köpmannagatan med kontexterna markerade.

Köpmannagatan

Schaktet i Köpmannagatan var drygt 250 m långt. I detta schakt påträffades en murrest, stenpackningar, lager och gropar. I den östra delen påträffades gropar, ett humöst lager samt en yngre byggnad.

I den östra delen av schaktet framkom ett mörkt lager (532) som troligen är rester efter de tobakslyckor som främst är en produkt

av 1900-talet. Lagret bestod av mörkgrå sandig humus. Under och i anslutning till detta påträffades flera gropar (551 och 543), varav vissa gav daterande fynd till medeltid och tidigmodern tid samt en möjlig husgrund.

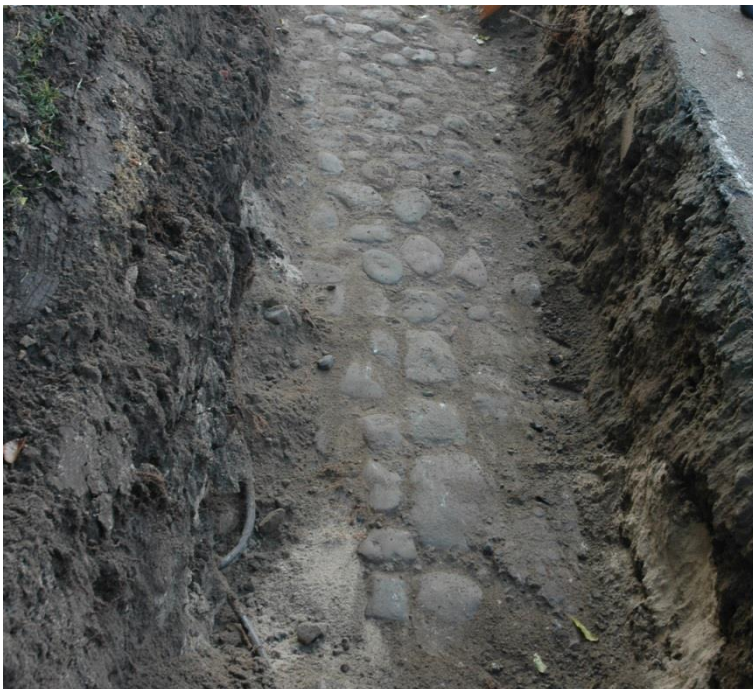
Grop 551 innehöll tre fyllningar varav den översta bestod av ett mörk gråbrunt lerigt sandlager, troligen ett odlingslager, som satt sig överst i nedgrävningen. Mellanfyllningen bestod av gråbrun – ljusbrun spräcklig humös sand. Bottenfyllningen bestod av mörkgrå-ljusbrun melerad, lerig och humös sand. I denna fyllning påträffades flera stenar samt tegel och slagg.

Grop 543 innehöll två fyllningar varav den översta bestod av svart sandig humus. Bottenfyllningen bestod av gråbrun melerad och humös sand.

I schaktets östra del framkom en del av en byggnad bestående av grundstenar samt ett skift tegel. Av det som återstod fanns ett skift med grundstenar och ovanpå dessa vilade en tegelmur som var två stenar bred.

Figur 7. Grop 200002.

Figurer. 8 & 9. Stenläggning och murrest i Köpmannagatans västra del.

Den västra delen av schaktet:

Vid platsen för den medeltida Västerport påträffades en grundmur och en stenläggning som sannolikt var delar av den gamla porten och Västergatan (numera en del av Köpmannagatan).

Stenläggningen (A200004 och A200005) som påträffades sydost om muren var knappt 7 m lång och bestod av fint lagd kullersten (ca 0,1–0,3 och 0,1–0,2 m stora stenar) med en plan yta. Stenläggningen påträffades ca 0,75–0,85 m under befintlig marknivå. Ovanpå stenläggningen påträffades en stengodskärva samt en porslinsskärva. Där schaktet sedan korsade Köpmannagatan påträffades en del av en grundmur, vilken fortsatte in i schaktväggen. Muren var fragmenterad och bestod av ett skift stenbumlingar samt mindre stenar. Muren påträffades ca 0,75 m under befintlig marknivå.

Nedgrävningarna 200002 och 200003 framkom under de moderna fyllnadsmassorna. Den översta fyllningen i 200002 bestod av mörkbrun, humös och lerig matjord med inslag av tegel, träkol och djurben. Den undre fyllningen var melerad sandig och humös. Det fanns inslag av djurben, tegel och träkol. Den grävdes ej i botten. Den andra nedgrävningen, 200003, hade en dokumenterad fyllning som bestod av brun humös sand med inslag av träkol.

Kavrövägen

Schaktet gick längs med Kavrövägen och österut. Det påträffades inget av antikvariskt intresse.

Slutsatser och antikvarisk bedömning

Den arkeologiska förundersökningen/schaktningsövervakningen pågick under hösten 2012 genom fortlöpande kontroll av schaktningen.

I den västra delen av Köpmannagatan påträffades en murrest som eventuellt varit del av Västerport och två nedgrävningar. I den östra delen framkom gropar, ett humöst lager samt rester efter en yngre byggnad.

I schaktsträckningen från Västerport längs Yngsjövägen framkom olika lagerrester och raseringsmassor (från tre byggnader) med fynd från flera tidsperioder - främst från tidigmodern tid och framåt. Lagren upphörde ungefär halvvägs i schaktet (vid Kalvatäppan), därefter fanns inga spår av mänsklig aktivitet, endast böljande flygsandslager fram till Niklasgatan.

Referenser

Rosenberg, B., 1984. *Åhus*. Medeltidsstaden 52. Stockholm.

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB projekt nr:	120026
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-7338-12
Datum för beslut:	2012-04-13
Län:	Skåne
Kommun:	Kristianstad
Socken:	Åhus stad
Fastighet:	Yngsjövägen och Köpmannagatan
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3E 0b
Koordinatsystem:	RT90
X koordinat:	6200346
Y koordinat:	1405168
Höjdsystem:	RH70
M ö.h.	-
Fältarbetstid:	2012-08-14 - 2012-11-26
Antal arbetsdagar:	-
Antal arkeologtimmar:	76,5 h
Antal maskintimmar :	-
Exploateringsyta:	ca 1 100 m ²
Undersökt yta:	ca 1 100 m ²
Platschef:	Bertil Helgesson
Personal:	Ylva Wickberg
Projektgrupp:	-
Underkonsulter:	-
Uppdragsgivare:	C4 Energi AB
Tidigare undersökningar:	-
Fynd:	LUHM 32232
Dokumentationsmaterial:	Digitala bilder och ritningar förvaras i Regionmuse- ets arkiv. Intrasisprojekt SA_120026
Kostnader:	112 913 kr exkl. moms

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2014

1. Hamnen 21:147, Innerstaden 1:14. Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2013-2014. Therese Ohlsson.
2. Skabersjö 26:1. Skabersjö socken, Svedala kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Therese Ohlsson.
3. Vä 157:5 och 157:9, Vä socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk utredning, steg 2, 2013. Tony Björk.
4. Västra Boulevarden, Kristianstad 4:4. Kristianstad stad, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Therese Ohlsson.
5. Väktaren 4. Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Fredrik Grehn.
6. Citadellstaden 2:1. Landskrona stad, Landskrona kommun. Arkeologiska förundersökningar 2013. Fredrik Grehn.
7. Mansdala 3:13. Vä socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Therese Ohlsson.
8. Råvattenledning i norra Åhus. Åhus socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2013-2014. Fredrik Grehn.
9. Vä by, fastigheten Vä 2:35 m.fl. Vä socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Ing-Marie Nilsson.
10. Åhus 14:108 m fl. Åhus socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2011. Bertil Helgesson.
11. Kv. Carolus. Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Fredrik Grehn.
12. Heliga Trefaldighetskyrkan. Kristianstad socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2014. Fredrik Grehn.
13. Fastigheten Västerport 11 i Åhus. Åhus socken, Kristianstads kommun. Arkeologisk förundersökning 2013 och 2014. Ing-Marie Nilsson och Therese Ohlsson.
14. Herrestorp 3:2 och 3:3 – hyddor, gravar, gårdar. Vellinge socken, Vellinge kommun. Arkeologisk slutundersökning 2012. Kristian Brink, Karina Hammarstrand Dehman och Bertil Helgesson.
15. Maletofta. Ravlunda 23:3, Ravlunda sn, Skåne. Arkeologiska forskningsundersökningar 2008-2011. Bertil Helgesson.
16. Slottsvången 8. Arkeologisk förundersökning 2014, Helsingborgs stad och kommun. Therese Ohlsson.
17. Tivoliparken. Arkeologisk förundersökning 2014. Kristianstad stad och kommun. Fredrik Grehn.
18. Yngsjö 219:351. Arkeologisk slutundersökning 2012 inom fornlämning Åhus 166 och 167, Åhus socken, Kristianstad kommun, Skåne län. Thomas Linderöth.
19. VA-ledning i Västra Boulevarden. Arkeologisk förundersökning, schaktningsövervakning 2012 – 2013, Kristianstad kommun och stad, Skåne. Thomas Linderöth.
20. Yngsjövägen och Köpmannagatan. Åhus socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Therese Ohlsson.

